

3. FAO, The State of Food Insecurity in the World 2003: Monitoring progress towards the World Food Summit and Millennium Development Goals.– Rzym, 2003. – S. 4.
4. Peplinski B. Agrobiznes. Podstawy ekonomiki. – Warszawa, WSIP. 2009.
5. Sanjay S.J., Pogge T.W., How not to count the poor, «Colombia University Technical Paper», wersja 6.2, 29 października 2005.– Mode of acces: www.columbia.edu/~sr793/count.pdf.

К. А. Мамонов,

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри геоінформаційних систем,
оцінки землі та нерухомого майна*

О. В. Пиркова,

*асистент кафедри геоінформаційних систем,
оцінки землі та нерухомого майна*

Ю. Б. Радзінська,

*асистент кафедри геоінформаційних систем,
оцінки землі та нерухомого майна,*

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЛІНІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ

На сучасному етапі економічних перетворень, в умовах глобалізаційних процесів особливого значення набувають проблемні аспекти, пов'язаних із забезпеченням ефективності економіки природокористування. Слід вказати на загострення екологічних проблем в Україні, у зв'язку з низьким рівнем їх фінансування та незадовільною системою їх забезпечення. Зокрема, в існуючих наукових розробках виділяються екологічні питання, які потребують вирішення: неякісна питна вода (недостатній рівень очищеності, надмірна насиченість органікою, забрудненість основних водних джерел), забруднення навколишнього середовища (щорічно в атмосферу України потрапляє понад 6 млн. тонн шкідливих речовин і вуглекислого газу, зростання викідів газу на 50-70% у великих містах [1]), деградація та деформація земельних ресурсів (зростання ерозійних процесів – 35% сільгоспугідь України, збільшення площі кислих ґрунтів – на 2, 4 млн. га за останні 15 років, забруднення земель – майже 40% від загальної площі містах [1]), знищення лісів (нераціональна вирубка лісів, знищення цінних порід деревини), загострення небезпечних геологічних процесів (неефективна система здійснення видобуток ресурсів, відсутність значного фінансування для реалізації програм укріплення ґрунтів, низький рівень та недосконала система закриття нерентабельних та вироблених шахт і кар'єрів), зростання побутових відходів (зростання звалищ розмір яких зріс до 800 одиниць, загальна кількість сміття на яких перевищила 35 млрд. т., збільшення відходів щорічно до 800 тис. тонн, загальна площа всіх полігонів з відходами займає 4% площі України [1]), негативний вплив військових об'єктів, які залишились від радянської системи та наслідків Чорнобильської катастрофи (радіоактивне забруднення більш ніж 145 тис. кв.км території України, Білорусії та Росії[1]). Поряд з представленими проблемами залишаються не вирішеними питання щодо різноаспектності поняття «економіка природокористування». Отже, тема дослідження є актуальною, а її розробка має теоретичне й практичне значення.

Метою статті є систематизація теоретико-методичних підходів щодо визначення економіки природокористування та виявлення особливостей трансформаційних процесів, які відбуваються у представленій сфері.

У результаті узагальнення існуючих підходів визначено, що економіка природокористування – це наука про раціональне та ефективне використання природних ресурсів, наука про організацію дійової системи охорони навколишнього середовища. Предмет економіки природокористування – це виробничі відносини людей в галузі використання, відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього середовища, а у вужчому розумінні специфічні прояви еко-

номічних законів, а також закономірностей і тенденції розвитку цих відносин в аспекті причинно-наслідкових зв'язків суспільства і природи[3].

У контексті представленого функціонального підходу заслуговує на увагу точка зору Ю. Куражковського, який визначає природокористування як регулювання всіх типів використання природних ресурсів для господарства та охорони здоров'я[8]. М. Реймерс також фокусує увагу на функціональному призначенні економіки природокористування.

Напротиугу від представленого підходу у деяких наукових дослідженнях природокористування розглядається з позиції трьох складових: розкриття законів природи (наукова істина); розробка якісно нових техніко-технологічних проєктів; моделювання процесів зміни та відновлення екологічної рівноваги (захист і удосконалення життєвого середовища) [3].

У рамках теорії природокористування визначаються проблемні аспекти, які пов'язані із обмеженістю природних ресурсів, що впливає на економічний стан держави. Зокрема, група вчених під керівництвом Д. Медоуза виділяють причини необґрунтованого використання природних ресурсів: прискорення індустріалізації; швидке зростання населення; збільшення недоїдання; виснаження невідновлюваних ресурсів; погіршення навколишнього середовища[3]. Крім того, вони визначають межі росту, що впливають на економічне зростання.

Слід зазначити, що за останні роки у рамках представлені теорії визначається поняття «екорозвитку», яке вперше сформулював М. Стронг та охарактеризував його як екологічно орієнтованого соціально-економічного розвитку при якому ріст добробуту людей не супроводжується погіршенням довкілля та деградацією природних систем[3].

У деяких наукових дослідженнях основна увага фокусується на можливостях взаємодії людини та природи [6].

На протиугу від представлених підходів, у рамках теорії економіки природокористування деякі вчені вказують на важливе значення людини у процесі використання природних ресурсів, інтеграції особистості у цих процесах із збалансуванням економічних інтересів [4].

Слід зазначити, що Є. Пономаренко фокусує увагу на характеристиці важелів, які застосовуються для забезпечення ефективності природокористування (рис. 1).

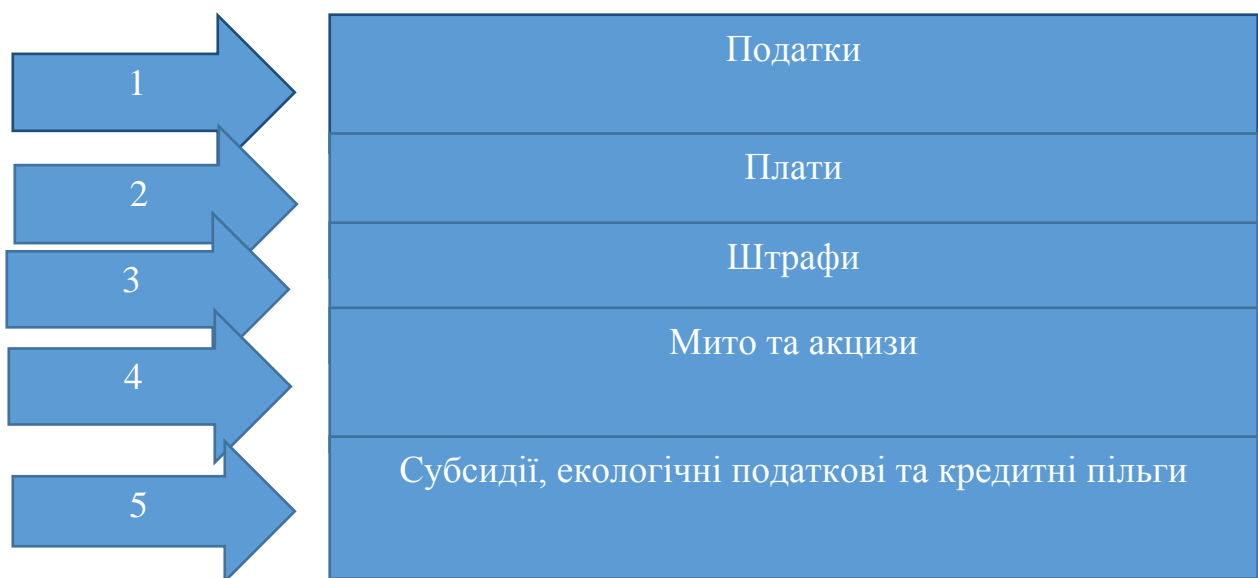

Рис. 1. Важелі, які застосовуються для забезпечення ефективності природокористування [5]

Розглядаючи концепцію економіки природокористування, важливе значення мають напрями формування ресурсозбереження, яке згідно ДСТУ 3051-95 визначається як діяльність (організаційна, економічна, технічна, наукова, практична, інформаційна), методи, процеси, комплекс організаційно-технічних заходів, що супроводжують всі стадії життєвого циклу об'єктів і спрямованих на раціональне використання та економне витрачання ресурсів [2]. О. Невелєв об'єднує у рамках ресурсозбереження такі поняття, як «економія ресурсів», «режим

економії», «ефективне використання ресурсів», тим самим реалізуючи комплексний підхід [9]. Подібний підхід реалізується С. Скоковим, який характеризує ресурсозбереження як наукову, виробничу, організаційну, комерційну та інформаційну діяльність, спрямовану на раціональне, комплексне використання та економне споживання всіх видів ресурсів, виходячи з існуючого рівня розвитку техніки і технології при одночасному зниженні техногенного впливу на навколишнє середовище[7].

Слід зазначити, що при визначенні економіки природокористування за останні роки деякі вчені фокусують увагу на раціональному природокористуванні, яке характеризується як збалансована взаємодія суспільства і природи, що забезпечується досягненням компромісу між соціально-економічними потребами суспільства і спроможністю природи задовольнити їх без істотної шкоди для свого нормального функціонування[10].

Отже, узагальнюючи вище зазначене, економіка природокористування визначається як комплексне поняття, що характеризує рівень раціонального та ефективного використання природних ресурсів на основі здійснення організаційної, економічної, технічної, наукової, практичної, інформаційної діяльності, що забезпечує отримання економічного ефекту із збалансуванням інтересів суспільства, в цілому, й громади, яка проживає на певній території.

Для забезпечення функціонування економіки природокористування застосовуються відповідні важелі та інструменти, які створюють функціональне підґрунття у взаємодії із різними групами зацікавлених осіб, спрямованих на формування економічної та екологічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вісім екологічних проблем. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2011/04/16/235280>.
2. ДСТУ 3051-95 (ГОСТ 30166-95) Ресурсозбереження. Основні положення. Чинний від 1997.01.01. – К.: ДержстандартУкраїни, 1996. – 15 с.
3. Ігнатенко М.Г. Екологія і економіка природокористування: навчальний посібник / М.Г. Ігнатенко, В.О. Малеев. – Київ – Херсон: Айлант, 2002. – 287с.
4. Інтегрований підхід до узагальнення екологічних та економічних знань студентів під час викладання спецкурсу «Раціональне природокористування». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.social-science.com.ua/article/260>.
5. Пономаренко Є. Г. Конспект лекцій з дисципліни «Економіка природокористування» (для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування») / Є. Г. Пономаренко, О. С. Ломакіна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012 – 63 с.
6. Поняття і сутність економіки природокористування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uadoc.zavantag.com/text/17234/index-1.html>.
7. Скоков С.А. Эколого-экономическое регулирование процессов ресурсосбережения: Дис. канд. экон. наук: 08.08.01 / С.А. Скоков. – Сумы: СумГУ, 2002. – 190 с.
8. Економіка природокористування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%>.
9. Экономика ресурсосбережения / Невелев А.М., Сиренко В.А., Габ В.И. и др.; Под ред. А.М. Невелева. – К.: Наукова думка, 1989. – 248 с.
10. Економічний і еколого-економічний принципи природокористування. Перехід до соціо-екологічного принципу природокористування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15060913/ekologiya/ekonomichniy_ekologo-ekonomichniy_printsipy_prirodokoristuvannya_perehid_sotsioekologichnogo_printsipy.